

Lalik, Tadeusz

"Istorija Wengrii w triech tomach", pod red. T. M. Isłamowa [et al.]. Tom 1 pod red. W. P. Szuszarina [et al.], Moskwa 1971 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 64/2, 421-422

1973

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

nie wydaje się, aby dobór był zawsze trafny. Dla przykładu: poświęcono hasło Tangerowi a zapomniano o Sidżilmacie (Tafilalt). Przy czym Tanger był o wiele luźniej związany z historią „arabską” aniżeli tak znane centrum jak Sidżilmasa. Nie ma hasła poświęconego dejom Algieru i ich listy chronologicznej, chociaż podano listę bejów Husajnidzkich dla Tunezji. Zdaję sobie sprawę, że trudno w Polsce taką listę skompletować, ale nie jest to niemożliwe, np. jeżeli posłużyć się tekstem „Histoire de l'Algérie” pod red. L. M o u i l l e s e a u x (Paris 1962). Propozycje można by mnożyć. Najlepszym rozwiązaniem byłby postulat wydania w przyszłości w Polsce słownika lub krótkiej encyklopedii świata muzułmańskiego, a nie tylko arabskiego. Polska ma stare tradycje związków kulturalnych, handlowych i wojskowych ze światem islamu, a obecna polityka zbliżenia do krajów trzeciego świata, wśród których jest i potężny blok muzułmański, w pełni motywowałaby takie przedsięwzięcie. Mógłby to być np. „Mały słownik świata muzułmańskiego” lub „kultury muzułmańskiej”, jednotomowy, chociaż o większej objętości, obejmujący około 2—3 tysiące haseł.

Andrzej Dziubiński

Istoria Węgrii w trzech tomach pod red. T. M. Isłamowa, A. I. Puszkasz, W. P. Szuszarin. Tom I pod red. W. P. Szuszarin, R. A. Awerbucha, T. M. Isłamowa, J. A. Pisariewa, M. M. Smirina, Instytut Sławianowiedzenia i Bałkanistyki AN SSSR, Izdatielstwo „Nauka”, Moskwa 1971, s. 644, mapy, ilustr.

Historia Węgier należy do lepiej opracowanych zarysów dziejów krajów europejskich wydanych w okresie powojennym w Związku Radzieckim. Tom I obejmuje okres do schyłku XVIII wieku, ściślej do roku 1790. Znaczna jego objętość pozwoliła na stosunkowo szczegółowe przedstawienie dziejów dawniejszych. Wykład rozpoczyna omówienie historii terenów nad średnim Dunajem w starożytności (J. W. K ł o s s o w s k a j a) i w okresie poprzedzającym przybycie Węgrów, tj. VI—IX wieku (J. W. B r o m l e j). Dzieje i kultura państwa węgierskiego w średniowieczu scharakteryzowane przez W. P. Szuszarin, autora większości tekstu omawianego tomu, zajmują około 200 stron druku. W ten sposób redakcja odeszła od często spotykanego szablonu, w myśl którego przedstawienie czasów dawniejszych bywa traktowane jako obszerny wstęp historyczny do wykładu dziejów XIX i XX wieku, w najlepszym razie też i XVIII stulecia.

Historię Węgier XVI i XVII wieku napisał również W. P. Szuszarin, który zopatrzył całość wydawnictwa w zestawienie chronologiczne i obszerne wykazy źródeł i literatury. Jedynie wykład poświęcony XVIII stuleciu i charakterystykę kultury Węgier w okresie XVI—XVIII wieku przedstawił J. I. S z t e r n b e r g (s. 427—502).

Książka, w założeniu przeznaczona dla szerszego czytelnika, nie jest pozbawiona wartości naukowej zarówno ze względu na sposób i zakres ujęcia, jak też walory dokumentacyjne, zwłaszcza w części poświęconej średniowieczu.

Na uwagę zasługują dwa obszerne omówienia kultury Węgier w średniowieczu i w czasach nowszych. Znajdujemy tu próbę charakterystyki warunków bytu przede wszystkim szerszych warstw ludności oraz obszerne omówienie piśmiennictwa, literatury i oświaty. W rozdziale poświęconym stosunkom średniowiecznym W. P. Szuszarin podejmuje próbę charakterystyki odrębności folkloru węgierskiego, przede wszystkim w oparciu o motywy średniowiecznych podań i pieśni nawiązujących do podań charakterystycznych dla ludów turskich. Próbę tę można by rozszerzyć o analizę obyczajów i zabytków językowych, w których, jak wiemy, zachowało się dużo motywów i tradycji pasterskich. Natomiast znaczna część słownictwa węgierskiego dotyczącego zajęć rolniczych to wyraźne zapożyczenia słowiańskie przejęte od miejscowej uzależnionej ludności słowiańskiej. Zwrócić też należy uwagę na interesująco napisany

rozdział poświęcony stosunkom etnicznym na terenie późniejszych Węgier i okolicznościom, w których odbywało się zajęcie tego terenu przez przybyszów z Azji. Temat to spory, rozpalający dyskusję historyków Węgier i krajów sąsiednich. Nie brak w nim zagadnień spornych umiejętnie dostrzeżonych przez autora.

W wykładzie poświęconym stosunkom średniowiecznym dominuje tematyka historii społecznej i dziejów wewnętrznych. Skomplikowana historia polityczna tej doby została przedstawiona z większą dbałością o zanotowanie faktów niż uzyskanie bardziej całościowego obrazu poszczególnych epok. Być może, szersze uwzględnienie tła międzynarodowego pozwoliłoby na bardziej plastyczne ukazanie głównych linii rozwoju monarchii węgierskiej znajdującej się na pograniczu krajów Europy zachodniej, wschodniej i południowej i w związku z tym podlegającej różnym wpływom politycznym, ustrojowym i kulturalnym. W wykładzie dotyczącym czasów nowożytnych historia polityczna zajmuje bardziej dominujące miejsce. Jako podstawową ceszurę przyjęto rok 1541, datę objęcia władzy na Węgrzech przez Habsburgów.

W wykładzie dotyczącym zwłaszcza części średniowiecznej pierwszoplanowo potraktowana została tematyka zależnej i poddańczej ludności wiejskiej oraz toczonej przez nią walki klasowej (W. P. Szuszarin jest autorem monografii poświęconej wojnie chłopskiej na Węgrzech w 1514 r.). W rezultacie jednak zabrakło miejsca na szersze omówienie innych bardziej uprzywilejowanych warstw, przede wszystkim rycerstwa i możnowładztwa. Niedostatecznie też uwzględnione zostały interesy innych grup społecznych i antagonizmy przez nie spowodowane, a zwłaszcza ścieranie się interesów rycerstwa i możnowładztwa, odrębność pozycji miast i mieszczaństwa. Upomnieć by tu się również należało o szersze uwzględnienie górnictwa na Węgrzech i roli monety węgierskiej, zwłaszcza w późnym średniowieczu.

Z drugoplanowych zagadnień wspomnieć należy o dyskusyjnej tezie głoszonej przez historiografię węgierską (E. Lederer), że własność ziemska na Węgrzech ukonstytuowała się stosunkowo późno, dopiero w drugiej połowie X i pierwszej połowie XI wieku. W rzeczywistości mamy do czynienia ze zjawiskiem bardziej skomplikowanym. Na terenie Panonii, zwłaszcza zachodniej, własność ziemska i to znaczna istniała już w IX wieku, o czym znajdujemy świadectwa w „*Conversio Bagoariorum*”. Zajęcie tego terenu przez koczowniczych Węgrów zachowujących strukturę organizacyjną odrębnych plemion spowodowało znaczne zaburzenia w stosunkach społecznych i własnościowych na tym terenie. Ale przywódcy poszczególnych plemion i możni rychło stali się posiadaczami nie tylko ziemskimi lecz również dysponującymi znacznymi dworami, z którymi związane było niewolne rycerstwo dobrze znane ze statutów przypisywanych św. Stefanowi. Zrąb tych statutów powstał w pierwszej połowie XI wieku i uległ zmianom w toku walk wewnętrznych w połowie tego stulecia, jak uzasadnił to niedawno J. Sawicki. Przedstawienie walk wewnętrznych w XI stuleciu jest nieco uproszczone. Obok aspektów społecznych i religijnych wspomnieć by tu należało o istnieniu wyraźnych separatyzmów plemiennych, które nie miały przyczynić się do ich zaostrzenia. Są to jednak kwestie szczegółowe, których znaczną liczbę zawsze znaleźć można w ujęciach ogólnych.

Niewątpliwą zaletą omawianej publikacji są liczne zwłaszcza w części średniowiecznej odesłania do źródeł powoływanych za pomocą sygli i stron w tekście oraz literatury w przypisach; ta ostatnia cytowana jest nierównomiernie. Zasluguje na uwagę obszerny, liczący około 50 stron wykaz źródeł i publikacji źródłowych. Wraz z ich omówieniami zamieszczonymi w tekście oraz rozdziałach poświęconych piśmiennictwu może on stanowić wygodne wprowadzenie dla czytelnika obcego. Natomiast zestawienia literatury sporządzone osobno dla poszczególnych rozdziałów w małym tylko stopniu uwzględniły publikacje dotyczące dziejów Węgier w językach obcych. Pominęto też wydawnictwa bibliograficzne.

Tadeusz Lalik